

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060101

DOM
2016-03-16
Stockholm

Mål nr
M 11651-15

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2015-12-07 i mål nr M 1754-15, se bilaga

KLAGANDE

Kroknäs Kraftstation AB

MOTPART

Länsstyrelsen i Västerbottens län

SAKEN

Föreläggande att ansöka om tillstånd till vattenverksamhet m.m. vid Kroknäs kraftstation i Umeå kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen meddelar prövningstillstånd.
  2. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens avgörande endast på så sätt att tiden för när ansökan om tillstånd till vattenverksamhet senast ska ha getts in till mark- och miljödomstolen bestäms till den 30 september 2017 och att förbudet att leda bort vatten för vattenkraftproduktion vid kraftverket ska gälla från och med den 1 oktober 2017 för det fall ansökan om tillstånd inte ges in i enlighet med Mark- och miljööverdomstolens avgörande.
-

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kroknäs Kraftstation AB (bolaget) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och Länsstyrelsens i Västerbottens län beslut.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen finner att det finns skäl att meddela prövningstillstånd och ta upp målet till omedelbart avgörande.

Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att länsstyrelsen har haft fog för att förelägga bolaget att ansöka om tillstånd till bedrivande av verksamheten och för det därmed sammanhängande beslutet om förbud i det fall tillstånd inte söks. För att bolaget ska få skälig tid för att ge in en ansökan om tillstånd ändras tiden för när ansökan senast ska ha getts in samt för när förbudet börjar gälla i enlighet med vad som framgår av domslutet.

Avgörandet får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Roger Wikström, tekniska rådet Dag Ygland, hovrättsrådet Christina Ericson (deltar inte i beslutet om prövningstillstånd) och hovrättsassessorn Anita Seveborg, referent.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2015-12-07
meddelad i
Umeå

Mål nr M 1754-15

KLAGANDE

Kroknäs Kraftstation AB

MOTPART

Länsstyrelsen i Västerbottens län

ÖVERKLAGAT BESLUT

Beslut av Länsstyrelsen i Västerbottens län den 25 juni 2015 i ärende nr 535-7603-2012, se bilaga 1

SAKEN

Föreläggande att ansöka om tillstånd till vattenverksamhet m.m. vid Kroknäs kraftstation

---

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om syn.
  2. Mark- och miljödomstolen ändrar länsstyrelsens beslut beträffande tidpunkter på följande sätt.
    - ansökan ska lämnas in till mark- och miljödomstolen senast den 1 februari 2017, och
    - förbudet gäller från och med den 2 februari 2017.Överklagandet avslås i övrigt.
-

Dok.Id 243031

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 E-post: mmd.umea@dom.se www.domstol.se	090-77 18 30	måndag – fredag 09:00-12:00 13:00-15:00

BAKGRUND

Länsstyrelsen i Västerbottens län beslutade den 25 juni 2015 att förelägga Kroknäs Kraftstation AB (bolaget), ägare av Kroknäs kraftstation belägen på fastigheten X, att senast den 30 oktober 2016 vidta följande åtgärder. Ansöka om tillstånd enligt miljöbalken för den vattenverksamhet som bolaget idag bedriver genom att nyttja kraftstationen för elproduktion. Därtill ska bolaget ansöka om tillstånd alternativt lagligförklaring av befintliga anläggningsdelar på kraftstationen. Vidare meddelade länsstyrelsen ett förbud som innebar att bolaget från och med den 31 oktober 2016 skulle sluta leda bort vatten från Sävaråns huvudfåra för vattenkraft vid Kroknäs kraftstation om en ansökan inte lämnades in till mark- och miljödomstolen.

Bolaget har nu överklagat länsstyrelsens beslut till mark- och miljödomstolen.

YRKANDEN M.M.

Bolaget har yrkat att mark- och miljödomstolen i första hand ska upphäva länsstyrelsens beslut och i andra hand, som det får förstås, ska undanröja länsstyrelsens beslut och återförvisa målet till länsstyrelsen för fortsatt handläggning. Bolaget har också begärt att mark- och miljödomstolen ska hålla syn på platsen. Till stöd för yrkandena har bolaget anfört i huvudsak följande.

Bolaget leder inte bort vatten från Sävarån utan vattnet som rinner fram till kraftverket följer en naturlig fåra. Det har således inte vidtagits några åtgärder för att leda fram vattnet till kraftverket. Det vatten som rinner från huvudfåran är istället att betrakta som ett naturligt sidoflöde. Mot denna bakgrund är det enligt bolaget uppenbart att kraftverket inte inverkar på något enskilt eller allmänt intresse, och att verksamheten därmed inte utgör en tillståndpliktig vattenverksamhet. Vidare anför bolaget att verksamheten, eftersom anläggningen tillförs vatten enbart genom ett naturligt vattenflöde, inte riskerar att menligt påverka befintliga naturförhållanden. Exempelvis finns ingen risk att sidofåran skulle bottenfrysa eftersom det vid låga vattennivåer i sidoflödet inte rinner in något vatten till anläggningen. Att, såsom länsstyrelsen anför, kraftverket genom sin

verksamhet påverkar vattenståndet i huvudfåran är också felaktigt eftersom några åtgärder aldrig vidtagits som påverkar den tröskel som fördelar vattnet mellan huvud- och sidofåran. Mot denna bakgrund menar bolaget att vattennivån i huvudfåran hela tiden, och även för tiden innan man började använda vattenkraften för elproduktion, varit densamma. Bolaget menar också att deras verksamhet inte kan lastas för att aktuella miljö kvalitetsnormer för Sävarån i dagsläget inte är tillgodosedda.

På den befintliga platsen har vattenkraft utnyttjats sedan mitten av 1800-talet. Det nuvarande kraftverket byggdes mellan år 1937 – 1939. Den ombyggnation som senare vidtagits, i form av ny överbyggnad över maskinutrustningen samt byte av intagstub har inte skett i ett vattenområde och kan därför i sig inte utgöra en tillståndspliktig åtgärd.

Bolaget anför vidare att kraftverket uppförts i laga ordning enligt de bestämmelser som då gällde. De ombyggnationer som vidtagits, samt övergången år 1937 – 1939 från kvarn- och sågverksamhet till kraftändamål innebar inte några förändringar i dammbyggnad eller i de gamla grunderna och vattenvägarna. Bolaget menar att den ombyggnation som skedde år 1937 – 1939 inte var en tillståndspliktig åtgärd enligt den då gällande bestämmelsen i 2 kap. 20 § vattenlag (1918:523). Detta eftersom omläggningen från sågverk till kraftstation inte kan anses ha påverkat vattenflödena i Sävarån. Vidare anför bolaget att den än idag gällande urminnes hävd som gällt på platsen, och numera tillfallit bolaget i egenskap av markägare, enligt 2 kap. 41 § samma lag inte rubbats av de övriga bestämmelserna i lagen.

Sedan mitten av 1800-talet har verksamhet funnits på platsen först i form av en kvarn och sedan ett sågverk. Vattnet utnyttjades som kraftkälla och en turbin har därför varit installerad på platsen under mycket lång tid. Dessa verksamheter har varit belägna på samma plats där kraftverket nu står. Vattenintaget via bäcken var densamma då som nu och bäckens vattenmängd kan därför anses vara densamma nu eftersom intaget till bäcken regleras av en bergsklack som inte har ändrats. Inte heller någon annan förändring har skett vid vattenintaget. Mot denna bakgrund är

den verksamhet som bolaget idag bedriver laglig på grund av urminnes hävd, som gällt på platsen sedan slutet av 1800-talet. Bolaget har vidare gjort gällande att bestämmelsen i 26 kap. 9 § miljöbalken (MB) inte ger länsstyrelsen möjlighet att förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd under sådana förhållanden.

Vad gäller verksamhetens miljöpåverkan anför bolaget följande. Fisken i Sävarån påverkas inte på grund av kraftstationen eftersom det i huvudfåran, jämfört med sidofåran, alltid rinner mer vatten. Risken för att fisk ska ta sig in och skadas i kraftanläggningen bedömer bolaget också som mycket liten.

Länsstyrelsen kan inte med gällande lagstiftning förelägga en verksamhetsutövare att söka tillstånd för sin vattenverksamhet. Detta framgår bl.a. av Naturvårdsverkets rapport 5126, Tillsyn över vattenverksamheter.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har beretts tillfälle att yttra sig i målet och i huvudsak anför följande. Den befintliga kraftstationen har under senare år genomgått en omfattande ombyggnad, vilket i sig är att betrakta som en tillståndspliktig vattenverksamhet. Detta eftersom stationsbyggnad och intagstub enligt 11 kap. 4 § MB är att karaktärisera som vattenanläggning. Ändring och lagning av en sådan anläggning är vidare enligt 11 kap. 3 § MB att betrakta som vattenverksamhet. Därtill anser länsstyrelsen att byte av intagstub också kan påverka bortledandet av vatten varför åtgärden även på den grunden är en vattenverksamhet.

Länsstyrelsen har vidare bemött bolagets påstående att verksamheten inte påverkar flödet i Sävarån eftersom bolaget aldrig vidtagit några åtgärder som påverkar tröskeln som fördelar vattnet mellan huvud- och sidofåran. Länsstyrelsen anför i det avseendet att flödet i sidofåran rinner efter uppsamlingsdammen genom intagstuben till kraftverket, något som hindrar ett naturligt flöde i sidofåran. Även om bolaget inte byggt någon damm i huvudfåran för att avleda vatten, så leds ändå vatten i sidofåran till kraftverket för elproduktion.

Länsstyrelsen hävdar vidare att någon utminnes hävd inte föreligger för den aktuella verksamheten. Även om en sådan rätt skulle funnits vid tiden då ett kvarn- eller sågverk fanns på platsen så får det faktum att man nu brukar Sävarån för elproduktion, anses vara en så pass förändrad verksamhet att denna rätt inte också kan anses omfatta den nya verksamheten. Dessutom menar länsstyrelsen att vattenståndet även i huvudfåran påverkas av de befintliga dammluckorna i sidofåran, på så vis att flödet i huvudfåran när det passerar området runt kraftstationen påverkas av befintligt flöde i sidofåran.

Havs- och vattenmyndigheten har beretts tillfälle att yttra sig i målet och i huvudsak anfört följande. Myndigheten anser att det här aktuella överklagandet bör avslås av mark- och miljödomstolen. Detta beror främst på att det numera finns en fastslagen praxis som ger tillsynsmyndigheten möjlighet att förelägga om tillståndsprövning i dessa fall. Havs- och vattenmyndigheten anser vidare att utminnes hävd enbart kan åberopas avseende utformningen av anläggningen och driften som skett före 1882. Senare ombyggnader och förändringar i driften omfattas således inte av denna rättighet. Mot denna bakgrund anser myndigheten inte att bolaget kan åberopa utminnes hävd i det här aktuella fallet.

Vidare anser Havs- och vattenmyndigheten att övergången till elproduktion, år 1937-1939, bort tillståndsprövats eftersom den sannolikt innebar ett annat driftsätt vilken skulle kunnat påverka vattenförhållandena negativt. Därtill ska också beaktas att verksamheten senare blivit föremål för åtgärder, bl.a. byte av tub m.m., som också bort tillståndsprövats. I det avseendet delar myndigheten den bedömning som länsstyrelsen gjort i sitt beslut vad gäller områdets känsliga naturvärden och att verksamheten mot den bakgrunden inte kan anses omfattas av undantaget i 11 kap. 12 § MB. Detta gäller också oberoende av om det är en naturlig tröskel som delvis bestämmer hur mycket vatten som leds in i vattenkraftverket.

Kammarkollegiet har beretts tillfälle att yttra sig i målet och i huvudsak anfört följande. Myndigheten anser att överklagandet ska avslås av mark- och miljödomstolen. Det här aktuella fallet är på flera punkter likt de fall som prövades

av Mark- och miljööverdomstolen i rättsfallen MÖD 2012:26, 2012:27 och 2012:28, i vilka domstolen ansåg att tillsynsmyndigheten kunde med stöd av 26 kap. 9 § MB förelägga verksamhetsutövaren att söka tillstånd för verksamheten. Kammarkollegiet hänvisar också till 5 § lag om införande av miljöbalken (1998:811), MP, av vilket det framgår att vissa äldre tillstånd ska anses gälla enligt den nya lagen. Vidare stadgas i 24 kap. 1 § MB att enbart det som prövats i ett tillstånd eller vad därmed jämföras enligt MB ska anses vara rättskraftigt avgjort. Eftersom verksamheten inte har några av de äldre tillstånd som uppräknas i förevarande bestämmelse kan således inte tillåtligheten av kraftstationen vara rättskraftigt avgjort.

Kammarkollegiet anför vidare att sökanden åberopat att bolagets rätt att bedriva verksamheten bygger på urminnes hävd. Det är sökanden som har bevisbördan för vad som ingår i och ska anses rättskraftigt avgjort. Kammarkollegiet hävdar mot bakgrund av den praxis som utvecklats på området att en sådan rätt inte kan jämföras med tillståndsbeslut enligt äldre lagar på så sätt som avses i 5 och 2 §§ MP. Vidare anser kammarkollegiet att platsen där kraftverket är uppfört har sådana naturvärden att området skyddas enligt 4 kap. 6 § MB och dessutom är utpekad som Natura 2000-område enligt 7 kap. MB. Platsen är också av riksintresse enligt 3 kap. 6 § MB. Mot denna bakgrund, samt att gällande miljökvalitetsnormer för området i dagsläget inte är uppfyllda, anser kammarkollegiet att det inte kan anses uppenbart att såsom avses i 11 kap. 12 § MB vare sig allmänna eller enskilda intressen berörs av verksamheten. Detta gäller oberoende av om det är en naturlig tröskel som separerat vattnet mellan huvud- och sidofåran.

DOMSKÄL

Domstolen, som inte finner det nödvändigt att hålla syn på platsen, har tagit del av handlingarna från länsstyrelsen samt vad som framförts hos mark- och miljödomstolen.

Inledningsvis konstaterar domstolen att det aktuella kraftverket uppförts omkring 1937-1939. På platsen har från slutet av 1800-talet samma sidofåra använts för

kvarn- och sågverksamhet. Sågverket användes fram till 1936 då turbinen utbyttes i samband med övergången till kraftproduktion. Mellan åren 2009-2012 vidtogs ombyggnationer i form av utrivning och nybyggnation av den befintliga kraftstationen, utan att i och för sig byta ut den befintliga turbinen, samt byte av intagstub och rensning av dammen vid intaget.

Av handlingarna i målet framgår att Kroknäs kraftstation bortleder vatten från den aktuella sidofåran i Sävarån. En sådan verksamhet är enligt 11 kap. 3 § MB en vattenverksamhet. Vidare uppmärksammar mark- och miljödomstolen att bolaget lät vidta ombyggnads- och renoveringsåtgärder på kraftstationen mellan år 2009-2012, i form av utrivning och nybyggnation av kraftstation samt byte av intagstub. Dessa åtgärder är enligt domstolens bedömning också att betrakta som en vattenverksamhet enligt 11 kap. 3 § 1 och 11 kap. 4 § MB.

För vattenverksamhet krävs enligt huvudregeln tillstånd enligt MB, vilket framgår av 11 kap. 9 § samma balk. I 5 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken, MP, anges att tillstånd m.m. enligt äldre lagstiftning ska fortsätta att gälla om det har meddelats i enlighet med tidigare gällande bestämmelser och att beslutet i så fall ska anses meddelat med stöd av miljöbalken. Det åligger dock verksamhetsutövaren att visa att ett sådant tillstånd föreligger. Något tillstånd enligt miljöbalken finns inte för den aktuella vattenverksamheten. En särskild fråga i det här fallet är därför om bolaget eller tidigare verksamhetsutövare för kraftstationen, på grund av urminnes hävd eller annan liknande rättighet, kan anses inneha ett tillstånd som kan jämföras med ett tillstånd enligt miljöbalken.

Att såg- eller kvarnverksamhet har pågått på den aktuella platsen under 1800-talet kan inte, enligt mark- och miljödomstolens mening, jämföras med ett tillstånd enligt miljöbalken att bedriva den nuvarande vattenkraftverksamheten eller att göra ombyggnads- och renoveringsåtgärder på kraftstationen (jfr. Mark- och överdomstolens dom den 25 november 2014 i mål M 6637-14). Någon annan särskild rättighet har bolaget inte åberopat till stöd för att erforderliga tillstånd ska anses finnas för verksamheten.

Bolaget har således inte visat att den pågående verksamheten i form av bortledande av vatten för elproduktion eller de ombyggnadsarbeten som vidtogs mellan åren 2009-2012 omfattas av något tillstånd enligt miljöbalken eller någon särskilt grundad rätt som kan jämföras med ett sådant tillstånd. Att vattenverksamheten inte skulle vara tillståndspliktig mot bakgrund av undantagsregeln i 11 kap. 12 § MB, är enligt domstolens bedömning inte aktuellt i det här fallet. Detta inte minst mot bakgrund av de känsliga naturvärden som återfinns på platsen och i området där kraftstationen är belägen.

För det fall en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får enligt 17 § MP den som äger anläggningen eller avser att nyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet. Ifall tillstånd begärs att ändra en vattenanläggning som har tillkommit före balkens ikraftträdande, framgår av samma bestämmelse att ansökan också ska göras om anläggningens laglighet. Eftersom de ändringsarbeten som bolaget utförde mellan åren 2009-2012 i sig varit tillståndspliktiga innebär detta enligt domstolens bedömning att bolaget, i samband med en sådan tillståndsprövning, också måste ansöka om lagligförklaring av de övriga anläggningsdelarna på kraftstationen.

Sammantaget finner mark- och miljödomstolen att den nuvarande verksamheten i form av bortledande av vatten för kraftproduktion, liksom de åtgärder som mellan 2009-2012 vidtagits i form av ombyggnationer av anläggningen, inte omfattas av något tillstånd enligt MB eller någon motsvarande äldre reglering. Domstolen gör vidare bedömningen att länsstyrelsen i ett sådant fall enligt 26 kap. 1 § och 9 § MB ägt förelägga bolaget att ansöka om tillstånd för de båda vattenverksamheterna. Som ett led i en sådan åtgärd krävs också att bolaget ansöker om lagligförklaring av de delar av anläggningen som uppförts före balkens ikraftträdande. Att förena ett sådant föreläggande med ett förbud mot fortsatt verksamhet inom den tidsfrist som angivits i föreläggandet kan inte heller enligt 26 kap. 9 § andra stycket MB anses vara mer ingripande än vad som behövs i det enskilda fallet.

Sedan länsstyrelsens beslut har det passerat ett antal månader. Mot den bakgrunden ska beslutet ändras på så sätt att tidpunkten för inlämning av ansökan ändras till den 1 februari 2017 och tidpunkten för förbudet ändras till den 2 februari 2017.

Överklagandet avslås i övrigt.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 28 december 2015.

Lisa Hedlund

Lena Nilsson

I domstolens avgörande har tf. rådmannen Lisa Hedlund och tekniska rådet Lena Nilsson deltagit.